

Hverdagspraksis: Når stedet er både medspiller og modspiller

Helene Pristed Nielsen

The role of place in everyday practices. The article is based on a research project in which cameras were handed out to people who had recently moved from abroad and into the Region of North Denmark. We asked them to take pictures of things that made them feel at home or not within their new local context. Based on ideas from practice theory, the article discusses how the combination of visual material and photolog reflections can provide new insights into everyday practices. The theoretical aim of the article is to discuss possibilities for theoretical refinement of the concept of practice based on insight into the interaction between place and everyday practice. The collected material gives unique insights into how, when and why certain practices are perceived as new and strange, others as recognisable (possibly in spite of their new forms and expressions) and some as completely incomprehensible - but at the same time perhaps attractive. Drawing inspiration from practice theory and its ideas about the role of material surroundings in the performance of practices, the article discusses how the 'site' or place may potentially act as both facilitator and obstacle for carriers of practices.

Keywords: Practice theory, globalisation, everyday life, place, visual methods, materiality of place

Globalisering, sted og hverdagspraksis

Artiklens ærinde er at udfolde en teoretisk diskussion af praksisgrebet i lyset af empirisk materiale, baseret på globalt mobile informanternes stedsopfattelse. Praksisteori, globalisering og sted er derfor tre centrale nøglebegreber. Praksisbegrebet diskuteres indgående senere i artiklen, men først må artiklens forståelse af hhv. globalisering og sted slås fast. Udgangspunktet i artiklen er en simpel definition af globalisering forstået som en øget udveksling af varer, personer og idéer på tværs af landegrænser. En mere nuanceret forståelse af globalisering kommer dog til udtryk via analyserne, hvoraf fænomenet fremstår som både komplekst og flerrettet. Som Freeman udtrykker det på basis af studier af kvindelige entreprenører i Caribien, så må globalisering forstås som noget der udfolder sig "through many economic and cultural modes and is effected both through large powerful actors and institutions as well as by 'small-scale' individuals engaged in complex activities that are both embedded within and at the same time transforming practices of global capitalism" (Freeman 2001: 1008). Sted defineres i artiklen med henvisning til

Cresswells begreb om ”meningsfulde lokationer” (2004: 7) – der er således tale om et konstruktivistisk stedsbegreb, idet steder ifølge Cresswell bør forstås som socialt producerede lokaliteter, der danner rammen om og reglerne for social interaktion.

Overordnet set synes der at være to fremherskende men modsatrettede syn indenfor sociologien vedrørende forholdet mellem globalisering og individers stedtilknytning. Den ene position fremhæver, at forholdet til lokale steder i stigende grad bliver udfordret på grund af globale strømninger og individers og idéers mobilitet på tværs af grænser (Bauman 2000; Urry 2000). Det alternative standpunkt hævder, at steder på grund af globaliseringen kommer til at betyde mere og mere (Davids og Driel 2005; Gustafson 2001). Cuba og Hummon (1993) argumenterer for, at steder, folk bosætter sig, spiller en væsentlig rolle i forhold til deres identitet, og de understreger dermed, at stedet spiller en afgørende rolle for den måde hverdagslivet leves på. Trods de forskellige opfattelser af globaliseringens betydning og lokale konsekvenser synes der dog at være enighed om, at de forandrede vilkår, som globaliseringen har skabt, rejser vigtige spørgsmål om karakteren og betydningen af steder for hverdagslivet – et spørgsmål, som Gustafson (2001) mener, må afdækkes empirisk.

Med baggrund i sådanne overvejelser uddelte vi i den tidlige sommer 2012 25 digitalkameraer til i alt 26 nytilflyttede nordjyder for, som Nordjyske Stiftstidende udtrykte det, at få ”Fremmede øjne på Nordjylland” (Smidstrup 2012). Mannay (2010) hævder, at visuelle forskningsmetoder generelt er nyttige til at gøre det velkendte fremmed og som et redskab til at suspendere de forestillinger, vi har om det vi allerede ’kender’. På et mere overordnet niveau taler dette sammen med den russiske formalist Shklovskys begreb om fremmedgørelse (*ostranenie*), som han definerede som en form for forundring over verden (Boym 2005: 599). Shklovskys interesse var dog primært rettet mod kunst, men han refererer også generelt til visuelle indtryk og ser fremmedgørelse som et nyttigt redskab til at imødekomme den vane-tænkning, der ”devours works, clothes, furniture, one’s wife” (Shklovsky 1917 i Selden 1988: 274).

Visuelle data kan under visse omstændigheder siges have en tilsvarende funktion. Specifikt i dette studie er de anvendt til at studere hverdag på en måde, der sigtede på at identificere forskellige perspektiver på sted, stedtilknytning og hverdagsliv. Målet med indeværende artikel er at diskutere sammenhængen mellem sted og hverdagspraksis for derigennem at nuancere praksisbegrebet. Artiklen søger i første omgang at finde svar på følgende empiriske spørgsmål: Hvordan forstås stedets hverdagspraksisser af udefrakommende? Hvilke praksisser bringer de eventuelt med sig til det nye sted? Hvad opfatter de som hverdagspraksis, hvordan fortolker og tillægger de praksisserne betydning? Og sidst men ikke mindst stiller artiklen det teoretiske hovedspørgsmål: spiller stedet en rolle for praksisudførelsen og i så fald hvilken og hvordan? Brugen af visuelle data i dette studie kan ses som et greb, der forsøger at ”øge besværligheden og længden af iagttagelsen”, som anbefalet af Shklovsky (jf. Selden 1988: 274). Tanken er, at denne besværliggjorte iagttagelse

af de lokale hverdagspraksisser kan bidrage til at give indblik i stedets betydning som potentiel medskaber af praksis.

Artiklen starter med en diskussion af praksisteori, inden den bevæger sig over i en beskrivelse af dataindsamlingen, idet metoden i denne sammenhæng spiller en vigtig rolle som et middel til at udfordre og udforske de teoretiske rammer. Således bevæger artiklen sig fra teori til metode, og via analyserne tilbage til en diskussion om basis for en revideret teoretisk forståelse.

Praksisteori: Fokus på det materielle og dets rolle i sociale relationer

Skønt Bourdieus begreb om habitus og hans publikationer om praksis udgør et tydeligt teoriehistorisk fundament for hele diskussionen om hvad praksisteori er (bl.a. Bourdieu 1990 og 1998), og hvordan den kan omsættes i empiriske studier, forholder jeg mig her af pladsmæssige årsager primært til det, Postill definerer som ”anden generations praksisteoretikere”, herunder særligt Schatzki og Reckwitz (Postill 2010; til første generation regner Postill bl.a. Bourdieu og Giddens).

Ifølge Reckwitz er ”praksis” den mindste enhed der kan og bør gøres til genstand for samfundsteori (Reckwitz 2002: 245). Reckwitz forklarer videre, at ”A practice is [...] a routinized way in which bodies are moved, objects are handled, subjects are treated, things are described and the world is understood” (Reckwitz 2002: 250). Ifølge Reckwitz er konsekvensen af denne tilgang til studier af samfundets indretning og indhold en ”decentrering” af tale, tekst og tanke, og en tilsvarende fokusering på kropslige bevægelser, ting, praktisk viden og rutiner (Reckwitz 2002: 259). Dermed indeholder Reckwitz’ tilgang til praksis også den potentielt radikale påstand, at ”subject-subject relations cannot claim any priority over subject-object relations, as far as the production and reproductions of social order(liness) is concerned” (Reckwitz 2002: 253). Overordnet set betyder dette, at Reckwitz’ tilgang til praksisteori kan betragtes som en grundlæggende fremhævelse af objekter og materialitet. Samtidig kan man argumentere for, at tilgangen placerer det enkelte individ eller subjekt mere i baggrunden for samfundsstudier. Som Postill argumenterer, er der en helt særlig plads for det enkelte individ (til forskel fra agenten) i Reckwitz’ fremstilling af praksisteorien: hver enkelt agent udfører en lang række forskellige praksisser, så det enkelte individ bliver dermed en slags unikt krydsningspunkt for en række af praksisser (Postill 2010: 11). Ifølge Reckwitz fungerer det enkelte individ som bærer af en praksis - faktisk af mange forskellige praksisser, som ikke behøver at være forbundet med hinanden. Dette betyder, at individet må ses som et unikt krydsningspunkt mellem forskellige mentale og kropslige rutiner ‘i’ én krop/tanke og i fortolkningen af denne sammenstilling af krydsende rutiner (Reckwitz 2002: 257).

Reckwitz’ fremhævnings af objekternes betydning for praksis antyder en nedbrydning af skillet mellem at objekter og subjekter ’gør noget’ eller udviser agens. Sjørlev påpeger i forbindelse med en diskussion af materialitetsteori og spørgsmålet om ting som aktører, at dette kan ses som en form for posthumanisme. Dette indebærer, at “[...] det menneskelige subjekt ikke på forhånd kan forstås som al

handlings begyndelse og endemål” (Sjørølev 2013: 180). Nok så vigtigt understreger hun dog samtidig at “Denne anti-subjektivistiske eller posthumanistiske position indebærer ikke en afvisning af, at menneskelige subjekter handler, og slet ikke at de ikke har nogen betydning” (Sjørølev 2013: 180).

Schatzki er en anden nøgleperson blandt praksisteoretikernes ”anden generation”. Hans forståelse af praksis adskiller sig dog noget fra Reckwitz’, idet han definerer praksis som følger: ”a practice is a ’bundle’ of activities, that is to say, an organized nexus of actions. Any practice, consequently, embraces two overall dimensions: activity and organization” (Schatzki 2002: 71). Som det fremgår af citatet, lægger Schatzki dermed vægt på, hvordan handlinger eller aktiviteter nødvendigvis må være *organiserede* for at udgøre en praksis. Dermed giver han også oprejsning til den menneskelige agens i sammenligning med den rolle, det enkelte individ har i Reckwitzs fremstilling. Hvor praksisser i Reckwitzs fremstilling er fænomener, der krydser igennem det enkelte individs krop og sind og skal fortolkes som et led i denne krydsning, fremstår det af Schatzkis udlægning i højere grad som om, det enkelte individ på forhånd vælger og fortolker/organiserer hvilke aktiviteter det deltager i. Schatzki forklarer videre, ”In my account, practices are open, temporarily unfolding nexuses of actions [...] the point of the qualifiers ’open, temporarily unfolding’ is that fresh actions are continually perpetuating and extending practices temporally” (Schatzki 2002: 72). Med andre ord er innovativ praksis en klar mulighed indenfor rammerne af Schatzkis fremstilling af praksisteori.

Schatzki hævder at socialitet er centreret omkring materielle og ikke-menneskelige genstande, men dette betyder ikke, at socialitet er bundet til eller medieret af sådanne materielle objekter. Objekter påtvinger ikke praksisser på mennesker (Schatzki 2002: 113). Han forsvarer dermed det, han omtaler som ”residual humanisme” og taler om ”en særlig konstitutionel, kausal og præfigurationsmæssig betydning af menneskelig aktivitet i både menneskelivet generelt og især for social eksistens” (Schatzki 2002: 116, egen oversættelse). Faktisk omtaler han sin egen bog som en ”oprejsning til den unikke rigdom der karakteriserer den menneskelige agens” (Schatzki 2002: 116, egen oversættelse).

Sammen med sin insisteren på vigtigheden af det individuelle menneskes agens fremhæver Schatzki også, at den sociale orden spiller en vigtig rolle, idet han understreger, at praksisser, ifølge hans beskrivelser, er sociale fænomener, og at det at deltage i praksisser indebærer fordybelse ”i et omfattende væv af sameksistens der omfatter omskiftelige sæt af mennesker” (Schatzki 2002: 87, egen oversættelse). Endvidere argumenterer han for, at ”menneskeliv hænger sammen, ikke kun gennem sociale ordner, men også gennem sociale praksisser [...] det overordnede ’site’, der er specifikt for menneskelig sameksistens, består af et netværk af ordner og praksisser” (Schatzki 2002: 60). Disse ”sites” eller steder er ifølge Schatzki der, hvor specifikke materielle objekter befinder sig, specifikke fysiske rammer er til stede, begivenheder sker, men også steder der samskabes af og i disse væv af menneskelig sameksistens, der favner forskellige mennesker. Dermed åbner Schatzkis tilgang til praksisteori op for at undersøge samspillet mellem fysiske steder eller

lokaliteter, de tilstedeværende mennesker og de praksisser de udfolder; og ultimativt kan hans argument forstås således, at praksisser er *medskabere* af steder. Dette harmonerer med den konstruktivistiske forståelse af stedsbegrebet, der blev introduceret ovenfor (jf. Cresswell 2004).

Derved åbnes der op for muligheden for at diskutere, hvilken rolle stedet spiller for hvilke praksisser, der er mulige i den givne sociale kontekst, hvilket relaterer sig til Bourdieus oprindelige idéer vedrørende felt og habitus. I denne sammenhæng er særligt bogen *The Bachelors' Ball*, der er en engelsksproget nyudgivelse fra 2008 bestående af oversættelser af en samling af essays fra de tidlige 1960'ere og frem, yderst interessant, fordi den stiller skarpt på de lokale konsekvenser af øget interaktion med steder længere væk. Heri beskriver Bourdieu bl.a. sammenhængen mellem geografisk sted samt materielle og sociale relationer, og hvordan disse gensidigt påvirker hinanden bl.a. i kraft af udbredelsen af biler og byernes stigende monopol på funktioner i form af butikker, caféer og kontorer (Bourdieu 2008: 80). Den gennemgående figur i bogen er "the bachelors' ball", der dels er en empirisk observation (de unge mænd i Frankrigs landområder har ingen unge kvinder at danse med til de lokale halballer), og dels er en metafor for de gennemgribende forandringer i habitus, de unge landboere oplever. "Through it [the ball], the whole urban world, with its cultural models, its music, its dances, its techniques for the use of the body, bursts into peasant life" (Bourdieu 2008: 83). Disse forandringer skaber dermed et krav til de unge mænd på landet om at ændre habitus, hvis de vil begå sig i den forandrede verden. Bourdieu argumenterer således for, at feltet kan forandres af udefrakommende kræfter, der fordrer en forandring i praksis. Dette taler direkte ind i den indledende diskussion om forholdet mellem globalisering og sted og er et element, jeg vender tilbage til i analysen.

I en nyere diskussion af praksisteori og forholdet mellem praksis og sted har Shove og Pantzar bl.a. diskuteret, hvad der sker med praksisser, når de personer, der udøver dem, flytter sig fra sted til sted – altså når det ikke er stedet, der er foranderligt, men sammensætningen af de personer, der opholder sig på stedet, der er under forandring. Som de siger, er metaforen omkring en komplet "omplantning" af praksisser misvisende, idet "jordens egenskaber er vigtige, ligesom det bevidste arbejde med dyrkning også er det" (Shove og Pantzar 2007: 163, egen oversættelse). Dermed argumenterer de altså (i lighed med Bourdieu), for at praksisser er afhængige af såvel de steder de udøves, som af de personer der udøver dem – i Shove og Pantzars terminologi af 'bærerne' af en praksis. Afslutningsvist i forhold til spørgsmålet om hvordan praksisteori forstås og anvendes i artiklen, tilslutter jeg mig Reckwitz' argument om det nyttige i at sætte fokus på subjekt-objekt relationer, men jeg fastholder samtidig med Schatzki, at praksisser også må forstås inden for deres lokaliserede kontekst – dvs. i relation til det sted, hvor de udøves.

Opsummerende tilsiger ovenstående diskussion, at en praksisteoretisk analyse af hverdagslivet må forholde sig til i hvert fald tre aspekter: 1) individet eller den enkelte 'bærer' af praksis; 2) stedet og (opfattelser af) dets sociale orden; samt 3) de

materielle omgivelser og fysiske objekter, der evt. inddrages i eller påvirker praksisudførelsen.

Fremgangsmåde og datasæt

Ovenstående diskussion peger på, at det der er særegent ved praksisteori, er dens fokus på det materielle, og den rolle materialitet spiller for sociale relationer, menneskelige interaktioner (med såvel objekter som andre subjekter), og for skabelsen/forståelsen/fortolkningen af steder. Som nævnt ovenfor åbner Schatzkis tilgang til praksisteori op for at undersøge samspillet mellem fysiske steder, de tilstedeværende mennesker og de praksisser, de udfolder på stedet.

Men hvordan tilnærmer man sig rent metodisk bedst en indsigt i sådanne samspil mellem steder, mennesker og praksisser? Holder vi os inden for rammerne af Schatzkis fremstilling af praksisteorien, er det særligt ideen om stedets sociale orden, og stedets rolle i forhold til hvilke praksisser der levnes rum for at udøve, der er central. I forlængelse heraf er Shove og Pantzars ideer om 'bærere' af praksis interessante, fordi deres ideer rejser empiriske spørgsmål om hvorledes personer, der flytter sig fra sted til sted, i givet fald er i stand til at opretholde tidligere praksisser eller må tilpasse dem til deres nye lokalitet og nye materielle omgivelser. Og hvis praksisser, som Reckwitz hævder, er karakteriserede ved at være rutineprægede, hvilke fortolkninger og forståelser (og muligvis forandringer) aktiverer det enkelte individ i så tilfælde, hvis det bærer sine praksisser til et nyt sted, hvor rutinen måske udfordres?

Disse spørgsmål, der springer ud af praksisteorien, harmonerer med den metode, vi anvendte til dataindsamling i projektet. Først og fremmest fordi vi valgte at entrere med informanter, der var relativt nytilflyttede til 'stedet' – i dette tilfælde Region Nordjylland. Vores informanter var dermed potentielle bærere af praksisser, hvis rutineprægede udførsel muligvis blev udfordret af deres nye sted eller den lokale 'sociale orden' (Schatzki 2002). At vi dernæst valgte at bede disse nytilflyttede nordjyder om at indsende fotos er relevant fra et praksisteoretisk perspektiv, idet visuelle metoder, såsom video eller fotografering, indebærer et implicit fokus på fysisk observerbare objekter og materialitet. Som Petersen påpeger, kan fotografiens ontologiske status relateres til den fysiske proces med belysning af objekter, der sker når fotografiet tages. "'Noget' var foran linsen da fotografiet blev taget og dette 'noget' satte spor på filmen" (Petersen 2002: 146). Samtidig er det dog vigtigt at holde sig for øje, at alle fotos nødvendigvis er et produkt af valg og fravalg foretaget af fotografen.

Vi var interesserede i at opnå indblik i vores informanternes opfattelser af hverdagspraksisser i deres nye lokale kontekst, herunder hvordan og hvorfor visse praksisser kan opleves som nye og uigenkendelige, andre som genkendelige (til tider trods deres nye former og udtryk) og atter andre som helt besynderlige og uforståelige – men samtidig måske tillokkende. Med Schatzkis ord var vi interesserede i den enkeltes "immersion in an extensive tissue of coexistence" (Schatzki 2002: 87) og hvilken betydning denne 'nedsænkning' i sociale netværk får for opfattelsen af

hverdagspraksisser. Ved at samarbejde med projektdeltagere der var relativt nye som beboere i regionen, var det vores antagelse, at hverdagens praksisser måske stadig bød på 'forstyrrelser', hvilket dermed kunne bidrage til at identificere stedets rolle for disse praksisser.

Den metodiske tilgang vi anvendte i vores studie kaldes *volunteer-employed photography* (VEP) (Garrod 2008 og 2010), eller på dansk: deltagerstyret fotografering. Som betegnelsen 'deltagerstyret' antyder, var der tale om, at informanterne havde en relativt høj grad af styring undervejs i processen, samtidig med at de havde et minimum af interaktion med os selv. Vi rekrutterede deltagerne via en Facebook annonce, og de fik alle tilsendt et digitalkamera, og sammen med dette fik de specifikke instruktioner om deres opgave samt vejledning i upload af billeder og kommentarer til vores online database. Databasen var indrettet således, at ingen af deltagerne kunne se hinandens input, og kun vi havde adgang til hele datasættet. Vi udleverede i alt 25 kameraer til 13 mænd og 13 kvinder (de to udgjorde et par, og delte således et kamera) i alderen 20-41 år og med 21 forskellige nationale baggrunde.

Helt konkret gav vi vores informanter den opgave at tage mindst 12 fotos hver, der skulle dokumentere deres opfattelse af og tilknytning til Nordjylland via billeder af elementer i deres liv og hverdag, der enten fik dem til at føle sig hjemme i regionen eller som nytilflyttere. Ideen var at få et indblik i, hvad der opleves som hjemligt/ikke-hjemligt; som genkendeligt/ugenkendeligt. Vi lod os desuden inspirere af Garrods erfaringer med at kombinere fotos med brug af en logbog, hvorfor informanterne udover at tage billeder også blev bedt om at knytte en kommentar til indholdet af de billeder, de tog. Bramming et al. henviser til en dataindsamlingsmetode, de selv betegner som "SnapLog", der er "en sammensætning af 'snapshot' og 'logbog'" (Bramming et al. 2009: 24). Deres beskrivelse af fremgangsmåden minder i nogen grad om vores, idet de henviser til aktivering af feltet i forskningsprocessen ved at tage billeder, samtidig med at der føres logbog med udgangspunkt i billederne. De argumenterer endvidere "At arbejde performativt med visuelle metoder er en måde at gøre praksisser, der endnu ikke kan tales om, tilgængelige for både felt og forsker" (Bramming et al. 2009: 27). Informanterne blev bedt om at levere 12 billeder i løbet af perioden 1. juni til 1. juli 2012, og da alle gjorde dette, og flere indleverede mere, modtog vi i alt 481 billeder, hvoraf et udsnit vil blive beskrevet og diskuteret i analysen nedenfor.

Analyse: Lokal praksistilpasning

Ifølge Schatzki er den sociale orden og det enkelte individs placering inden for de eksisterende 'væv af sameksistens' relevante at tage med i betragtning, når man forsøger at forstå udførelsen af forskellige praksisser. Ved at samarbejde med projektdeltagere, der var flyttet til området fra udlandet, blev det klart, 1) at hverdagspraksisser kan medbringes og videreføres på tværs af forskellige geografiske kontekster, 2) at praksisser mødt i den nye lokale kontekst kan afvises, og 3) at nye hverdagspraksisser kan optages og indarbejdes ved ankomsten til et nyt sted. Det er

disse tre forskellige former for udtryk for individuel praksistilpasning (eller mangel på samme), der udgør strukturen i analysen nedenfor.

Samtidig er det også klart fra de kommentarer, informanterne knytter til deres indsendte fotos, at de er refleksive omkring ikke bare deres egen, men også andres praksis. Disse refleksioner over praksisser og deres betydning/fortolkning danner, i samspil med det visuelle materiale, basis for analyserne. Hovedvægten i analyserne lægges på indholdet af fotologgen og dermed på informanternes skriftlige refleksioner over deres indtryk af omgivelserne. Ikke desto mindre spiller det visuelle materiale en afgørende (om end delvist indirekte) rolle, idet ansporingen til at tage billederne er udløsende for refleksionerne. Det visuelle aspekt bidrog dermed til at imødegå den vanetænkning, der ellers kan opsluge hverdagen og dens indtryk.

Vi havde udtrykkeligt bedt informanterne om at angive, hvilke af deres billeder, de selv forbandt med fornemmelser af at være enten hjemme eller ej. Denne tilgang, hvor visuelle indtryk og associerede følelser af tilhørighed (eller mangel på samme) komplimenterer hinanden, resulterede i en kompleks forståelse af grænserne mellem det kendte og det ukendte. Således viser analysen, at der på ingen måde er tale om en dikotomi, idet vore informanter dels genskaber eller genfinder kendte hverdagspraksisser i nye rammer, dels støder på ukendte praksisser, de på ingen måde kan se sig selv som 'bærere' af, og – som sidste del af analysen diskuterer – dels støder på nye praksisser som de gør/overvejer at gøre til en del af deres hverdag.

De tre dele af analysen svarer i forening på de spørgsmål, der blev stillet i indledningen: Hvordan forstås stedets hverdagspraksisser af udefrakommende? Hvilke praksisser bringer de eventuelt med sig til det nye sted? Hvad opfatter de som hverdagspraksis, hvordan fortolker og tillægger de praksisserne betydning? Det sidste teoretiske hovedspørgsmål, om stedets rolle for praksisudførelsen, adresseres sideløbende i analyserne, men tages op primært i artiklens afsluttende diskussion.

At genskabe/genfinde hverdagspraksisser i nye rammer

Når man flytter et nyt sted hen, synes det naturligt, at man forsøger så vidt muligt at opretholde kendte hverdagspraksisser - dette er også tilfældet for vores informanter. Når man betragter de billeder, hvortil de knyttede kommentarer om at føle sig hjemme, er det tydeligt, at alle tog et varierende antal billeder, der illustrerer kendte hverdagspraksisser, herunder fx billeder, der viser forskellige typer af sportsgrene såsom basketball, cricket, fitness, dans og skateboarding. En informant forklarer det meget enkelt i forbindelse med et foto af et fitnesscenter: "Jeg føler mig hjemme, fordi jeg har de samme sportsfaciliteter ligesom derhjemme" (kvinde, Schweiz). Der er dog også andre mere komplekse overvejelser forbundet med at holde fast i sin foretrukne sportsgren. En mand fra Indien skriver om et foto af cricketspillere: "Hjemme: Aalborg Cricket klub: Cricket er ikke anerkendt som sport i Europa (med undtagelse af England). Jeg elsker også fodbold. Men da jeg indså, at der er cricketklubber i Danmark, følte jeg mig meget veltilpas. Danske spillere er meget venlige og nemme at omgås". Den korte sætning "jeg elsker også fodbold", der er skudt ind midt i denne forklarende tekst, er interessant. Den synes

at signalere en bevidsthed om fodbold som den socialt sanktionerede "contexture of social order" på det aktuelle sted – måske opleves det ligefrem som nødvendigt at retfærdiggøre, at man foretrækker en anden sportsgren? Noget tyder på, at man må lægge sig i selen for at identificere sig med den lokale orden, også hvad angår så relativt upolitiske elementer som fritidsinteresser og sport. Fx har én taget et foto af et banner, der informerer om en håndboldkamp ved indgangen til en sportshal: "Det har taget mig tid at forstå spilllets appel" (mand, USA).

Ud over at træde ind i kendte rammer, som når man fx tager i et fitnesscenter, der ligner dem, man tidligere har kendt, eller finder sig en lokal cricketklub, er der også eksempler på, at nogle af informanterne aktivt har arbejdet på at genskabe kendte praksisser i deres nye rammer. Fx har en mand fra Skotland taget et billede af sit atelier og knytter den kommentar til fotoet, at det at have et sted at udfolde sin kreativitet, giver ham en følelse af at være hjemme. I visse tilfælde lader det til, at informanterne aktivt forsøger at genskabe kendte hverdagspraksisser indenfor deres nye rammer – eller, sagt med Schatzki, de søger de 'væv af sameksistens', hvor de kan kategoriseres som velbevandrede i praksis. I det sidste eksempel lader det til, at informanten har skabt et nyt sted for sig selv for at videreføre en tidligere praksis, mens informanterne i de første to eksempler tilsyneladende er trådt ind i en allerede defineret materiel sammenhæng, hvor de gør brug af allerede tilstedeværende udstyr (fitnesscentret) og sociale relationer (de venlige danske spillere, der er nemme at omgås).

Et anderledes eksempel på fænomenet med at træde ind i genkendelige rammer, selvom man befinder sig et nyt sted, er et billede af en pub i Aalborg midtby med navnet John Bull. Her antyder det engelskklingende navn et fænomen, der peger på, hvordan globaliseringen bidrager til en form for allestedsnærværelse af de 'nødvendige' materielle omgivelser for at opretholde den praksis, som informanten i dette tilfælde beskriver som følger: "Ritualet med en 'Friday Pint' på John Bull Pub er i høj grad en stor del af at føle sig hjemme" (mand, Skotland). Det er interessant, at informanten selv i dette tilfælde betegner sin praksis som et ritual. Netop ritualer er et fænomen, Bourdieu diskuterer indgående bl.a. i *The Logic of Practice*, hvori han siger "Rites are practices that are ends in themselves, that are justified by their very performance; things that one does because they are 'the done thing', 'the right thing to do', but also because one cannot do otherwise, without needing to know why or for whom one does them, or what they mean" (Bourdieu 1990: 18). Det bemærkelsesværdige vedrørende dette eksempel er dog, at selve begrebet 'Friday Pint' tydeligvis ikke er en praksis, der har udspring i en lokal social orden, men trods alt alligevel tilsyneladende sanktioneres af den lokale sociale orden ved den blotte materielle tilstedeværelse af en "pub" med et engelskklingende navn. Når Bourdieu derfor beskriver at rituelle handlinger "have no other *raison d'être* than that they exist or are socially recognized as worthy of existing" (Bourdieu 1990: 18), er der altså her indikation på, at selv rituelle handlinger kan 'rejse' igennem tid og sted og opnå status som værdige også udenfor deres oprindelige sociale kontekst.

I diskussionen af praksisteorien og hvorvidt den rummer muligheder for innovation, henviste jeg til Schatzkis argument om, at "fresh actions are continually perpetuating and extending practices temporally" (Schatzki 2002: 72). Som vores materiale viser, kan praksisser imidlertid videreføres ikke bare gennem tid men også sted, ved at deres 'bærere' rejser rundt (jf. Shove og Pantzar 2007), men tilsyneladende også ved at de materielle omgivelser, der er nødvendige for praksisudfoldelsen, kan 'rejse' fra sted til sted. Som demonstreret af materialet kan en praksisudvidelse enten finde sted ved, at 'bæreren' træder ind i materielt foruddefinerede steder, eller ved at 'bæreren' bidrager aktivt til at definere de materielle og sociale konturer af disse steder.

Hvordan det sted, hvor man udlever en praksis, er af betydning for den enkelte 'praksis som enhed' (jf. Shove og Pantzar 2007; Shove et al. 2012), kan også tolkes ud fra et par billeder taget af en mand fra USA, der tog et billede af en øldåse på en skaterbane (se illustration 1). Same person tog et andet billede af en ølflaske på havnekajen, og tilføjede kommentaren "igen, jeg elsker det faktum, at Danmark har en så åben ølkultur. Jeg kan drikke en øl ved fjorden efter en lang dag uden at blive set ned på for det". Mens Shove og Pantzar i deres eksempel diskuterer, hvordan det at spille floorball varierer fra at foregå hhv. i et forsamlingshus i Waterhouses og 'en ordentlig sportshal' ved Lancaster University (Shove og Pantzar 2007), kan man se kommentarerne i forhold til disse eksempler som noget, der handler om meget mere end blot de materielle omgivelser i form af bygninger, ølforbrug og skateboarding, men også som noget der handler om 'mentaliteter' eller holdninger relateret til bestemte praksisser.

I forlængelse af disse observationer omkring holdninger og værdier som rammer for hverdagspraksisser, fremhævede nogle af informanterne deres behov for at være i stand til at forbruge de samme fødevarer, som de plejede for at føle sig hjemme. For at imødekomme dette behov for at holde fast i kendte praksisser bragte nogle af dem mad med fra deres hjemland, og andre købte mad fra små internationale købmænd. "Danmarksgade i Aalborg har den højeste koncentration af internationale forretninger. Disse butikker er fundamentale for at finde nogle ingredienser til den mad, der hjælper os til at føle os hjemme i Aalborg" (mand, Nicaragua). Disse butikker har ikke altid været en del af gadebilledet i Aalborg, men er opstået som følge af ændringer i efterspørgslen efter særlige fødevarer som følge af en øget mobilitet i befolkningen. Dette eksemplificerer Freemans pointe om globale processer, og hvordan de på én gang skabes og påvirkes af steder og individer, og samtidig understreger eksemplet, hvordan den enkelte er i stand til at skabe muligheden for at opretholde en kendt praksis i en ny social kontekst. Som eksemplet viser, kommer globaliseringen til udtryk på en måde, der former Aalborgs gadebillede på et materielt plan, men som samtidig også er et udtryk for nogle emotionelle præferencer omkring hverdagspraksis. Muligheden for at opretholde velkendte hverdagspraksisser og forbrugsmønstre i nye rammer er i hvert fald delvist faciliteret af globaliseringen. Desuden ser det ud til, at informanterne søger steder, mennesker, aktiviteter mv., der giver dem mulighed for at fortsætte med de hverdagspraksisser, de er

fortrolige med, således at de kan betragtes som en del af den lokale sociale orden - i hvert fald på visse punkter.

"Jeg er en 'beer geek'. Øl er min foretrukne drik. Det at have en så åben ølkultur får mig afgjort til at føle mig godt tilpas. Kombinér dette med et skateboardanlæg, og jeg føler mig straks hjemme!" (mand, USA).

At afvise ukendte praksisser

Ud over at opretholde hidtidige hverdagspraksisser i deres nye omgivelser har vores informanter også kommenteret på praksisser, de er stødt på i deres nye omgivelser, og som de klart distancerer sig selv fra. Nogle af disse fotos relaterer sig til mad og alkoholforbrug, fx et billede af skraldesække fyldt med tomme øldåser og den tilhørende kommentar: ”Dette får mig til at føle mig som en nytilflytter: fordi danskere drikker så meget alkohol, i mit land kan ingen drikke alkohol” (kvinde, Iran), eller billeder af rugbrød og leverpostej med kommentaren ”*meget fremmed*” (mand, USA). Illustration 2 nedenfor, et foto af en skive rugbrød, er et eksempel på en medfølgende kommentar, der muligvis indeholder angivelse af en fornemmelse af, at man *bør* lære at kunne lide det og optage denne hverdagspraksis for at passe ind i den lokale sociale orden.

”Jeg kan ikke lide det så godt, og jeg ved, det er en stærk del af den danske kultur” (kvinde, Frankrig).

Andre hverdagspraksisser vores informanter støder på, men som de opfatter som besynderlige eller ukendte, er fx danskernes holdning til seksualitet. Et par stykker har således kommenteret på mannequiner i butiksudstillinger, der er yderst letpåkledte, og som én af informanterne skriver: ”Det får mig til at føle mig som en nytilkommer, at mannequiner antyder et seksuelt budskab i fuld offentlighed. Det kunne aldrig ske i mit hjemland” (mand, Ungarn). En anden er overrasket over at se en kvinde, der er tydeligt gravid på hendes bryllupsdag - fotoet er taget foran

rådhuset, hvor parret tilsyneladende netop er viet. Den kvindelige informant fra Iran skriver: "Det får mig til at føle mig som en nyttilkommer, for i min kultur kunne bruden ikke være gravid før ægteskabet". Sådanne praksisser opfattes klart som værende uden for grænserne for vores informanternes egne sociale praksisser.

Desuden er der én, der fremhæver det faktum, at danskerne har en tendens til at synge ved særlige lejligheder: "Jeg vil aldrig vænne mig til dette syngeri ved enhver lejlighed" (kvinde, Schweiz). Zoomer man ind på teksten i dette foto, er det faktisk muligt at se, at der er tale om "Blæsten går frisk over Limfjordens vande", der nærmest kan betragtes som Nordjyllands 'nationalmelodi', og dermed repræsenterer en praksis, der får helt særlig betydning i den lokale kontekst. Selvom man kan forsøge at opretholde sociale forventninger ved at nynne med, indikerer sådanne kommentarer samtidig muligheden for subversive praksistilpasninger: fællessang for den lokale sociale ordens skyld snarere end begrundet i en egen identifikation med denne udøvelse af det lokale praksisfællesskab. I forlængelse heraf ses illustration 3 nedenfor, der viser en studenterhue på et bord sammen med en tallerken med is, jordbær og chokoladekage. Her angiver informanten ambivalens i forhold til spørgsmålet om at føle sig hjemme eller ej: dels får det hende til at føle sig velkommen, fordi hun er inviteret med, og dels får det hende til at føle sig fremmed, fordi hun ikke helt forstår, hvad der bliver fejret. Hun føler sig altså inkluderet i en social orden, hvor praksis forbliver fremmed.

"Invitation til at fejre noget specielt (har glemt navnet på det) - det får mig til at føle mig velkommen og samtidig som en nyttilkommer, fordi jeg ikke kender så mange af de specielle dage og festligheder" (kvinde, Tyskland).

Den lokale geografi spiller også en rolle. Ud over vinden, fjorden og dens medfølgende muligheder for at dyrke ukendte vandsportsgrene, er vejret i Nordjylland et gennemgående stærkt tema i fotografierne, herunder i kombination med flere forskellige praksisser som vores informanter finder udpræget mærkværdige. Det gælder fx ideen om at tage en tur til stranden, selv når det er så koldt, at man skal have jakke på, eller tanken om at lufte sin hund i regnvejr (begge eksempler indsendt af en mand fra Rumænien). I det hele taget at have en hund virker på nogen som en besynderlig praksis, hvilket følgende kommentar understreger flere gange: ”Hunden er en stor ven af mennesker, men i Danmark er de mere end venner. Det er virkelig en ny oplevelse for mig. Næsten alle elsker at have en hund ved deres side. Virkelig ny oplevelse som udlænding” (mand, Bangladesh).

Ud over de materielt tilstedeværende dyr – bl.a. luftning af hunde i det offentlige rum og katte i hjemmet: ”Min kat hjælper mig til at føle mig hjemme, jeg har bragt hende med mig” (kvinde, Schweiz) - modtog vi også fotos af både dyr og praksisser, der sigtede på at illustrere *mangler*: ”Manglende insektnet foran vinduerne får jeg mig til at føle mig som en nytilkommer. Hvor er alle insekterne i dette land?” (kvinde, USA). En anden informant påpegede den genkendelige tilstedeværelse af ænder i Danmark, men den tilsyneladende fraværende praksis med at skyde dem til forbrug: ”Det er underligt for mig. Havde det været i mit eget land, ville folk straks gå på jagt!” (mand, Iran). Der er et metodisk element, som forekommer fascinerende i forhold til disse eksempler, nemlig det faktum at på trods af det implicite fokus på det synlige, der synes at være forbundet med visuelle metoder, har vores informanter netop også været i stand til at indfange en masse ’usynlige’ eller fraværende elementer. Dette gælder både fraværende materielle objekter (ingen insektnet i vinduerne), og fraværende praksisser (ingen skyder på ænderne i byparken, du behøver ikke være jomfru, når du bliver gift).

At optage nye praksisser

Et fænomen som flere af informanterne dokumenterer via deres fotos, og som de tydeligt angiver som noget nyt og ukendt men tillokkende, er de danske regler omkring barsel og forældreorlov. De oplever disse praksisser som positive, eftersom de - for fædre i særdeleshed - giver bedre muligheder, end de er vant til fra deres oprindelige omgivelser. Fx er der et billede af et lille barn på en strand, der forbindes med kommentaren: ”Som nytilkommer, er jeg så overrasket over at læse regler og bestemmelser vedrørende børn, såsom forældreorlov for ægtemænd, særlige godtgørelser fra kommunen mv. Den betydning danskerne tillægger deres familie, har virkelig forbløffet mig” (mand, Indien). Dette er dermed et eksempel på en situation, hvor en praksis – som forældre, og særligt som far - udføres indenfor rammerne af en social orden med andre (her opfattet som bedre) normer og værdier end informanterne er vant til. Det kræver dog øjensynligt en vis tilvænning – fx har en far indsendt et billede af sig selv med en baby på armen og en kommentar om, at det at deltage aktivt i arbejdsopgaver i hjemmet klart får ham til at føle sig som en nyttilflytter (mand, Nicaragua).

Selvom disse praksisser på ét plan er immaterielle, og har mere at gøre med holdninger og normer, indeholder materialet også eksempler på, hvordan informanterne ser materielle tegn på normer vedrørende forældreskab i deres nye omgivelser. Fx modtog vi en række fotos af legepladser, barnevogne og ladcykler med plads til børn, der alle henviser til eksistensen af en materiel infrastruktur for forældreskab. I den forbindelse er det relevant at pege på Sahakian og Wilhites idé om ”distribueret agens” (2014), der sigter på at nærme sig en forståelse af, hvordan moralske dispositioner eller normer og materiel indretning gensidigt kan forme og påvirke hinanden. Konkret sigter deres analyse på at forstå, hvad der skal til, for at forbrugere ændrer forbrugsmønstre i retning af mere miljørigtigt forbrug. Som de påviser, handler dette ikke kun om den enkelte forbrugers holdning til forbrug og bæredygtighed, men også i høj grad af sociale og materielle omgivelser.

”Ikke hjemme: cykler der er designet til at transportere børn” (kvinde, Litauen).

Indretningen af legepladser og muligheden for at have børn med på cyklen udgør således den materielle side af en social norm, som vores informanter observerer og i flere tilfælde føler sig draget af, skønt det umiddelbart repræsenterer en ukendt praksis. Hvad angår den materielle indretning af samfundet, og hvilke former for madforbrug den understøtter, jf. Sahakian og Wilhites studie, er der et interessant eksempel herpå fra en kvindelig informant fra USA, der har indsendt et foto af en rastepads med parkerede biler og mennesker, der sidder og spiser ved borde og bænke: ”At have en ’madpakke’ med på tur får mig til at føle mig som en

nytilflytter. Rastepladser i USA har overhovedet ikke borde og bænke”. Rastepladssens materielle indretning skaber rammerne for en socialt accepteret form for madindtag, der er baseret på at medbringe mad hjemmefra snarere end at købe på turen. Hele spørgsmålet om dansk madkultur udgør et gennemgående tema i fotografierne, og et løbende eksempel på noget ukendt (men potentielt tillokkende), og noget der relateres stærkt til informanternes oplevelse af at føle sig hjemme eller ej. Ud over at de ofte søger de samme fødevarerprodukter, de er vant til hjemmefra, angiver mange også at have anlagt sig nye spisevaner og dermed nye hverdagspraksisser. Fx har en mand fra Skotland indsendt et billede af en hotdog og kommenterer: ”Hver gang jeg spiser en ’ristet hotdog’, bliver jeg mindet om, at jeg er i et andet land”. Denne person har altså åbenbart indarbejdet en praksis med at købe og spise hotdogs, selvom det er et ukendt produkt.

Det kan være vanskeligt at forholde sig til nye madvarer og nye spisevaner, hvilke også illustreres i mange af de indkomne fotos, bl.a. et billede af en person der sidder ved et bord med forskellige fødevarer: ”Det sværeste for en nytilflytter i Danmark er at vænne sig til de traditionelle arbejdspladsfrokoster. Dette er imidlertid unikt for Danmark og får mig til at føle mig som en tilflytter, da det er et højt værdsat rum og tid for social interaktion” (mand, Nicaragua). Denne kommentar udtrykker, hvordan nye former for praksis kan være vanskelige at vænne sig til, men samtidig kan virke integrerende for udefrakommende. Dette ser ud til at være tilfældet her, da spisning af traditionel dansk frokost på arbejdspladsen opfattes som ukendt og delvist uønsket, men samtidig synes at give basis for social interaktion med kolleger og dermed tilpasning til stedets normer. Således kan indarbejdelsen af visse hverdagspraksisser opfattes som en normativ tilpasning til den herskende sociale orden. Dette synes også udtrykt i den følgende kommentar i forbindelse med et billede af cykler: ”Cykelkultur er en veludviklet praksis i Danmark. Overalt i Danmark vil folk på min alder ikke tage bussen; de tager cyklen i stedet, også selvom det tager en time at komme til universitetet. Det føles som om jeg også bør begynde på det” (mand, Bangladesh).

Selvom den normative vurdering fremstår eksplicit (jeg *bør* gøre dette), afslører kommentaren samtidig en person, der reflekterer over den danske praksis med at cykle - og endnu ikke har ændret sin egen praksis. Så skønt det normative element synes at være en afgørende faktor for indarbejdelsen af nye ukendte praksisser, er der også eksempler på, at det snarere er det enkelte individs følelser og præferencer, der fremstår som den afgørende faktor: ”Accept af cykelkultur er noget, jeg har ønsket hele mit liv. At leve nu i en kultur, hvor det i den grad er accepteret, er vidunderligt” (mand, USA). I dette tilfælde lader det til, at den følelsesmæssige præference for at vælge en praksis allerede var til stede – men at flytningen ind i en ny social orden og dens accept og understøttelse af cykelkultur giver personen mulighed for at udleve sin foretrukne praksis fuldt ud. Og som han yderligere bemærker, er de fysiske omgivelser også præget af en infrastruktur, der understøtter det at cykle - herunder tilstedeværelsen af cykelstier.

Eksemplerne med hvordan cykelstier skaber de materielle rammer for en socialt sanktioneret praksis omkring cykelkultur, eller forældreorlov skaber rammerne for at fædre deltager aktivt i pasningen af deres børn, peger på betydningen af moralske vurderinger i forhold til optagelse af nye praksisser. En vigtig pointe her er, at den moralske vurdering eller socialt sanktionerede norm ikke afholder nogen fra at optage en praksis, men netop understøtter, hvad de angiver som en allerede foretrukken praksis, som de nu føler, de har fået rammerne for at kunne udleve. Disse overvejelser indikerer, at Schatzkis ”oprejsning til den unikke rigdom der karakteriserer den menneskelige agens” (2002: 116, egen oversættelse) er på sin plads – det enkelte individ opfatter tilstedeværelsen af sociale normer og sanktionerede praksisser, men træffer selv et reflekteret valg, fx om at cykle eller ej.

Teoretiske implikationer: Stedets rolle som både medspiller og modspiller for praksisudøvelse

Som jeg fremhævede i min diskussion af praksisteorien, adskiller Schatzkis fremstilling sig i væsentlig grad fra Reckwitzs qua førstnævntes fokus på den rolle, som den sociale orden spiller for praksisudførelsen. For Schatzki er det sociale aspekt væsentligt at medtage, idet praksisdeltagelse indebærer fordybelse ”i et omfattende væv af menneskelig sameksistens der omfavner varierende sæt af personer” (Schatzki 2002: 87, egen oversættelse). Som han påpeger, er menneskelige liv dybt forbundne gennem sociale ordner og deres tilhørende praksisfællesskaber, og disse former for netværk udgør et væsentligt aspekt af ethvert *site* eller sted. Steder er ifølge Schatzki karakteriserede ved, hvilke specifikke materielle objekter og fysiske rammer der er til stede, men de samskabes også af og i ’væv af menneskelig sameksistens’, der favner forskellige mennesker. Med andre ord kan hans argument ultimativt forstås således, at praksisser er *medskabere* af steder.

På basis af ovenstående analyser kan Schatzkis teoretiske betragtninger dog udvikles i en ny retning, nemlig ved at stille det modsatte spørgsmål: kan steder også medskabe praksis? Og kan steder modarbejde praksis? I begge tilfælde indikerer analyserne ovenfor at svaret må være ”ja”. Ikke mindst de analytiske fund under overskriften ”at optage nye praksisser” indikerer, at stedet (forstået som et produkt af både fysiske omgivelser, materiel og strukturel infrastruktur, men også forskellige former for sociale normer) nærmest kan ”pådatte” en praksis på nyttilkommere, eller i hvert fald anspore til at de tager en praksis op - og dermed kan stedet være medskaber af praksis. Dette gælder tilsyneladende bl.a. for den mandlige informant fra Bangladesh, der føler, at han *bør* cykle, når nu alle andre gør det, samt manden fra Nicaragua der føler, at han møder forventninger om at deltage i såvel arbejdspladsens fællesfrokoster som hjemmets arbejdsopgaver. I disse tilfælde udgøres de praksisfremmende elementer af sociale normer, men som analyserne peger på, er der også væsentlige materielle og strukturelle aspekter af samme praksisfremme: cykelstier, forældreorlov til far, rastepladser med borde og bænke mm.

Ideen om, at steder også kan modarbejde en praksis, findes også i datamaterialet, om end delvist indirekte. Her tænker jeg bl.a. på eksemplerne med den amerikanske

mand, der kommenterer, at han er en "beer geek" og desuden elsker at cykle, hvilket begge er praksisser, han finder lettere at udleve i en dansk kontekst pga. sociale normer (en "åben ølkultur") og materiel infrastruktur (tilstedeværelsen af cykelstier). Også de to informanter fra Iran - kvinden der påpeger det umulige i at drikke alkohol eller være synligt gravid på bryllupsdagen, og manden der undrer sig over at ingen skyder ænderne i parken – peger indirekte på at stedet Iran og dets tilhørende 'væv af menneskelig sameksistens' klart modarbejder visse former for praksis og fremmer andre.

Hvor Sahakian og Wilhite argumenterer for 'distribueret agens', altså at fysiske objekter kan udøve påvirkning af praksis, peger ovenstående analyser dermed på, at agensbegrebet i en vis forstand kan udvides til også at omfatte steder. Inden dette argument drives for vidt – potentielt kunne det lede til en stedsdeterminisme, som jeg ville være yderst skeptisk overfor – vil jeg dog minde om Schatzkis forbehold overfor objekternes rolle i praksis: "That objects play this role [of sometimes being the centre of sociality] is due to the practices concerned, not something that objects force on humans" (Schatzki 2002: 113). Her vil jeg samstemme argumentet i en lettere omformuleret udgave: *at steder til tider kan medskabe eller modarbejde en praksis, skyldes karakteren af den pågældende praksis; det kan ikke forstås således, at stedet tvinger det enkelte menneske til at udøve/afholde sig fra at udøve en bestemt praksis.*

Samlet set peger den teoretiske og metodiske diskussion i artiklen samt de tilhørende analyser af datamaterialet dermed på svaret på mit indledende hovedspørgsmål: spiller stedet en rolle for praksisudførelsen og i så fald hvilken og hvordan? For det første, ja, stedet spiller en rolle, men ikke en determinerende rolle, skønt steder i visse henseender kan tage del i en 'distribueret agens'. Stedet kan altså tilskynde eller fraskynde forskellige former for praksis, og måden dette kommer til udtryk på, kan dels ske via materiel infrastruktur (såsom cykelstier, legepladser og rasteplasser) men også via sociale normer for 'korrekt' eller 'god' opførsel (udtrykt fx via fællessang, forældreorlov eller arbejdspladsfrokoster). Hverdagspraksisser er dermed hverken stedsbundne eller 'stedsfrie', og hvorvidt stedet agerer som medspiller eller modspiller i forhold til den enkelte praksisudøvelse afhænger af karakteren af den enkelte praksis, samt af de sociale og materielle strukturer på det enkelte sted.

Referencer

- Bauman, Zygmunt. 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre. 1990. *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre. 1998. *Practical Reason. On the theory of action*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre. 2008. *The Bachelors' Ball, The Crisis of Peasant Society in Béarn*. Cambridge: Polity Press.

- Boym, Svetlana. 2005. "Poetics and Politics of Estrangement: Victor Shklovsky and Hannah Arendt". *Poetics Today* 26:4, 581-611.
- Bramming, Pia, Birgitte Gorm Hansen, og Kristian Gylling Olesen. 2009. "Snap-Log – en performativ forskningsteknologi, eller hvad grævlingelorten fortæller om lærertrivsel". *Tidsskrift for Arbejdsliv* 11:4, 24-37.
- Cresswell, Tim. 2004. *Place. A short introduction*. Oxford: Blackwell Publishing
- Cuba, Lee, og David M. Hummon. 1993. "A Place to Call Home: Identification with Dwelling, Community and Region". *The Sociological Quarterly* 34 (1): 111-131.
- Davids, Tine, og Francien van Driel (red.). 2005. *The gender question in globalisation. Changing perspectives and practices*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.
- Freeman, Carla. 2001. "Is local: Global as feminine: Masculine? Rethinking the gender of globalization". *Journal of Women in Culture and Society* 26:84, 1007–1037.
- Garrod, Brian. 2008. "Exploring place perception: A photo-based analysis". *Annals of Tourism Research* 35:2, 381–401.
- Garrod, Brian. 2010. "A snapshot into the past: The utility of volunteer-employed photography in planning and managing heritage tourism". *Journal of Heritage Tourism* 2:1, 14–35.
- Gustafson, Per. 2001. "Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations". *Journal of Environmental Psychology* 21 (1): 5-16.
- Mannay, Dawn. 2010. "Making the familiar strange: can visual research methods render the familiar setting more perceptible?" *Qualitative Research*, 2010:10, 91-111.
- Petersen, Anne Ring. 2002. *Storbyens Billeder. Fra Industrialisme til Informationsalder*. Københavns Universitet: Museum Tusculanums Forlag.
- Postill, John. 2010. "Introduction". In *Theorising Media and Practice*, red. Birgit Braüchler, og John Postill, John, 1-32. New York: Berghahn Books.
- Reckwitz, Andreas. 2002. "Toward a theory of social practices: A development in culturalist theorizing". *European Journal of Social Theory* 5:2, 243–263.
- Sahakian, Marlyne, og Harold Willhite. 2014. "Making practice theory practicable: Towards more sustainable forms of consumption". *Journal of Consumer Culture* 14:1, 25–44.
- Schatzki, Theodore R. 2002. *The Site of the Social: A Philosophical Account of the Constitution of Social Life and Change*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Shklovsky, Viktor. 1917. *Art as Technique*. In *The Theory of Criticism. From Plato to the Present*. red. Raman Selden. 1988, 274-276. London: Longman.
- Shove, Elizabeth, og Mika Pantzar. 2007. "Recruitment and reproduction: The careers and carriers of digital photography and floorball". *Human Affairs* 17:2, 154–167.
- Shove Elizabeth, Mika Pantzar, Matt Watson. 2012. *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and How it Changes*. London: Sage.

- Sjørlev, Inger. 2013. *Ting. I nære og fjerne verdener*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Smidstrup, Claus. 2012. "Fremmede øjne på Nordjylland". *Nordjyske Stiftstidende* 8. maj, forsiden.
- Urry, John. 2000. *Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty-first Century*. London: Routledge.